

CONEGUEM EL NOSTRE PATRIMONI ARTÍSTIC

La dispersió de les obres d'art (pintura, escultura, orfebreria, etc.) procedents d'esglésies, ermites, palaus i cases particulars de la nostra comarca entre diversos centres museogràfics és gran, i a més no sempre les peces estan exposades al públic, sinó que es poden guardar en els dipòsits en reserva o trobar-se en procés de restauració. Amb l'ànim de donar a conèixer petits tresors salvats de la destrucció de les múltiples guerres que hem sofert i costejats amb gran esforç pels nostres avantpassats, obrim una petita secció que en cada número descriurà una peça.

El retaule de Sant Martí, bisbe de Tours, de Vilaverd (Conca de Barberà)

Sofia Mata de la Cruz

• El retaule de Sant Martí, • bisbe de Tours, de Vilaverd • (Conca de Barberà)

• Sofia Mata de la Cruz

El 16 de juliol de 1917 el Museu Diocesà de Tarragona rebia en donació quatre taules pintades amb escenes de la vida de sant Martí de Tours. Procedien de l'església parroquial de Vilaverd, que està dedicada al mateix sant. Possiblement, en origen, devien haver format part del retaule major, però en un moment indeterminat aquesta obra fou desmuntada i només se'n conservaren les quatre taules, que finalment foren cedides al museu. D'autor anònim, estilísticament es poden situar entre el final del segle XVI i l'inici del XVII, i la factura, ingènua i popular, les relaciona de manera directa amb la producció dels pintors de la zona en aquell període.

En ordre cronològic, tot seguint l'imaginatiu relat que Jacopo della Voragine fa de la vida de sant Martí en la *Llegenda àuria* —un text medieval on es recopila la vida de molts sants i que esdevindrà una de les fonts més importants de la iconografia—, la primera escena (67,5 × 45 cm, núm. inventari 1923, fig. 1) mostra l'episodi en què el sant ofereix la meitat de la seva capa a un pobre. Sant Martí havia nascut a Sebània, una població de Panònia, a l'actual Hongria. Fill de militar, ell mateix va formar part de jove de l'exèrcit imperial, en temps de Constantí i Julià. Destinat a Amiens (França), ciutat que queda representada en la muralla del fons, el sant, que ja era catecumen, muntat en un cavall blanc, i abillat com correspon a la seva condició de soldat romà, amb cuirassa i casc, es gira vers el captaire, a qui ofereix la meitat del seu mantell vermell, mentre es disposa a tallar la peça de roba amb la seva espasa, escena coneguda com *partitio chlamydis*. L'indigent a penes es cobreix amb una curta túnica, i creua els braços sobre el pit per tal de protegir-se del fred.

La segona escena ens mostra la consagració de sant Martí com a bisbe, a la ciutat francesa de Tours (68 × 34,8 cm, núm. inventari 1924, fig. 2). El sant apareix assegut, al centre, de cara a l'espectador. Uneix les seves mans en actitud d'oració. Vesteix una capa pluvial i dos bisbes, vestits de pontifical, li col·loquen al cap una mitra. Al fons, distribuïts a esquerra i a dreta, altres vuit bisbes contempen l'escena, que es desenvolupa en l'interior d'un temple, amb el terra enrajolat i sota una gran làmpada.

L'escena tercera presenta altre episodi de la vida del sant, en concret la seva presència en un banquet ofert per l'emperador Màxim (67,5 × 44 cm, núm. inventari 1925, fig. 3). El centre l'ocupa una taula quadrangular, revestida amb unes estovalles blanques i parada amb plats i coberts. Al mig es mostra una safata amb carn. Presideix la taula, assegut en un tron, l'emperador Màxim, coronat i vestit de blau. A la seva esquerra es mostra sant Martí, vestit de negre i cobert amb un capell,

Figura 1.

Figura 2.

Figura 3.

Figura 4.

Figura 5.

i, a la dreta, un sacerdot, vestit amb sotana i amb un roquet al cap. En primer terme, davant de la taula, dos gossos es barallen pels ossos. Al fons, tres servidors atenen els comensals. Un dels quals, en un gest de cortesia de l'emperador, comença a repartir la beguda vessant vi en la copa de sant Martí, però aquest li indica que serveixi primer al sacerdot, que com a tal està investit d'una dignitat superior a l'emperador. Cal destacar que la indumentària dels personatges correspon a la moda del final del segle XVI.

La darrera escena representa la mort de sant Martí (67,5 × 44,5 cm, núm. inventari 192, fig. 4). Al centre apareix el titular, que jau en un cadafal, vestit de pontifical, amb les mans unides i el bàcul sobre el cos. D'ell en surt un núvol amb la seva ànima, en forma d'infant, transportada per dos àngels, en la típica representació de l'*elevatio animae*. Al davant del cadafal, agenollats i d'esquena a l'espectador, dos

bisbes pregunten per sant Martí. Un és sant Ambrosi, bisbe de Milà, i l'altre és sant Severí, bisbe de Colònia, que miraculosament, segons explica la *Llegenda àuria*, haurien pogut assistir al funeral de sant Martí.

El seguiment al peu de la lletra dels episodis narrats a la *Llegenda àuria* és una mostra del manteniment d'aquesta font literària medieval, que va inspirar la majoria de la producció artística religiosa europea fins al final del barroc. Les taules s'haurien de relacionar amb l'obra documentada de Cristòfor Hortonedà, un pintor montblanquí actiu entre els darrers decennis del segle XVI i els primers del XVII, molt prolífic, alguns dels trets característics del qual es poden detectar de manera prou clara en aquestes taules, com són la definició *naïf* de les figures, l'allargament de les extremitats, la ignorància total del tractament anatòmic, els colors irisats i una resolució de les escenes que ignora qualsevol de les premisses espacials del Renaixement, elements que es poden trobar en altres treballs del pintor, com el retaule de Sant Llorenç de Rocallaura, el del Sant Nom de Jesús i el de Santa Anna de Montblanc, i en la taula de la Presentació al Temple, obres que deixà signades i datades. No obstant això, el pintor sabia fer alguna cosa més, com demostra el ràpid esbós que es troba en el revers de la primera taula (fig. 5), on amb uns pocs traços s'ha definit un retrat d'un adolescent que es podria qualificar, fins i tot, de burlesc.

Bibliografia: Sofia MATA DE LA CRUZ. *La pintura del cinc-cents a la diòcesi de Tarragona (1495-1620). Entre la permanència del gòtic i l'acceptació del Renaixement*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2005, p. 178-343; "La producció pictòrica religiosa al segle XVI", dins *Història de la Conca de Barberà*, vol. Art [en premsa].